

ENKELE BEGRIPPEN VAN SOVIETOOORLOGSRECHT *

door

André BEIRLAEN

Navorser F.K.F.O.

Project humanitair- en oorlogrecht (V.U.B.)

« Les communistes n'ont jamais pensé ni ne pensent que la voie de la révolution passe inévitablement par les guerres entre Etats...

Les grands objectifs de la classe ouvrière peuvent être atteints sans guerres mondiales. De nos jours, les conditions s'y prêtent plus que jamais. »

(Uit het programma van de Sovjetrussische Kommunistische Partij, aangenomen door het XXIIste Partijcongres) ¹.

PROBLEEMSTELLING EN INLEIDING

Het kommunisme, met als ideologisch fundament het marxisme-leninisme, streeft er in zijn finaliteit naar de bestaande kapitalistische wereldstructuur omver te werpen en te vervangen door een nieuwe, originele structuur.

De bestaande wereldstructuur vernietigen en een nieuwe wereldorde uitbouwen, impliceert meteen een grotendeels vernieuwd volkenrecht uitbouwen.

Dit nieuwe volkenrecht, gesteund op, en geïnterpreteerd volgens de principes van het marxisme-leninisme, als daar zijn voornamelijk het dialectisch en historisch materialisme, de klassenstrijd, de revolutie, alsook het proletarisch internationalisme, wordt door de Sovjetinternationalisten beschouwd als het

* Prof. Rolin, prof. De Schutter en mijn collega A. Massart waren zo vriendelijk en bereidwillig deze tekst door te nemen. Ze wezen hiervoor van harte bedankt.

¹ Voor een bespreking van dit citaat, zie : *Les principes du marxisme-léninisme*, Manuel. Onder leiding van KUUSINEN, Moscou (Editions en langues étrangères), 2e ed., s.d., p. 494.

beginpunt van een nieuw algemeen volkenrecht der toekomst² en regelt, onderwijl, de betrekkingen tussen de socialistische landen.

Gezien de huidige globale machtspolitieke kontekst, verkeert het kommunisme momenteel in de praktische onmogelijkheid zijn eigen wereldsysteem te substitueren in de plaats van het kapitalistisch systeem, zodat een « vreedzame coëxistentie » de verhouding tussen de beide rivaliserende partijen karakteriseert³.

Uit hetgeen voorafgaat blijkt reeds dat momenteel twee onderscheiden volkenrechtssystemen⁴, alsook twee onderscheiden systemen van oorlogsrecht naast elkaar zijn komen te staan.

In het geheel van het Sovietvolkenrecht is het oorlogsrecht van een groot kwantitatief en kwalitatief belang, daar het marxisme-leninisme in wezen revolutionnair is en blijft⁵ en het Sovietoorlogsrecht « der juristischer Abklatsch der marxistisch-leninistischen Thesen ist »⁶.

Gezien de sterke gebondenheid van het Sovietvolkenrecht aan de ideologisch-historische kontekst waarin het wortelt, lijkt het ons nuttig en noodzakelijk vooraleer over te gaan tot de bespreking van de grondslagen der marxistisch-leninistische leer der oorlog en het positieve Sovietoorlogsrecht, een summier

² Zie : KOROWIN, E.A., in KOSHEWNIKOW, F.I., u.a., *Völkerrecht*, herausgegeben von der Akademie der Wissenschaften der UdSSR — Rechtsinstitut — russ. Moskau, 1957, deutsche Übersetzung von Schultz mit einem Vorwort von Menzel, Hamburg, 1960, p. 14. (Verder geciteerd als KOSHEWNIKOW.)

Zie eveneens : TUNKIN, G.I., « Theoretische Fragen des Völkerrechts », in : KAPLAN, KATZENBACH, TUNKIN, *Modernes Völkerrecht, Form oder Mittel der Aussenpolitik*, Berlin, 1965, pp. 253 e.v.

³ Het ware echter illusoir te geloven dat de actuele vreedzame coëxistentie een permanent karakter zou hebben. De marxistische ideologen beschouwen haar slechts als een adempauze. Zie hieromtrent bv. zelfs de « onorthodoxe » GARAUDY, R., *Pour un modèle français du socialisme*, Idées actuelles, N.R.F., 1968, p. 305.

Over de vreedzame coëxistentie en de ontwikkeling van het internationaal recht zie bv. : TUNKIN, G.I., *Droit international public, Problèmes théoriques*, Paris (Pédone), 1965, pp. 19-62.

⁴ Daarnaast erkent het Sovietvolkenrecht nog een « afstervend burgerlijk-kapitalistisch volkenrecht ». Daaronder wordt verstaan normen van het algemene volkenrecht, niet aangenomen door de socialistische landen en normen die uitsluitend de betrekkingen tussen burgerlijke staten regelen. Zie : MEISSNER, B., *Sowjetunion und Völkerrecht*, Dokumente zum Ostrecht, Bd. 4, Köln (Verlag Wissenschaft und Politik), 1963, p. 88.

⁵ Zie : LENIN, V. I., *Über Krieg, Armee und Militärwissenschaft*, II, 1 Halbband, Berlin, (Ost), 1959, p. 36 :

« Wir sind keine Pazifisten. Wir sind Gegner imperialistischer Kriege, die um die Verteilung der Beute unter den Kapitalisten geführt werden, aber wir haben es stets als Unsinn bezeichnet, dass das revolutionäre Proletariat auch revolutionären Kriegen abschwören sollte, die sich im Interesse des Sozialismus als notwendig erweisen können. »

⁶ STEINKAMM, A., *Die Streikkräfte in Kriegsvölkerrecht*, Würzburg (Holzer-Verlag), 1967, p. 289 en pp. 314-315.

overzicht te geven van de ideologische grondslagen van het Sovietvolkenrecht (en oorlogsrecht).

HOOFDSTUK I

IDEOLOGISCHE GRONDSLAGEN VAN HET SOVIETVOLKENRECHT EN OORLOGSRECHT

Het Sovietoorlogsrecht vindt hoofdzakelijk zijn eerste doctrinale basis in twee van Lenin's geschriften : « *Sozialismus und Krieg* » (1915) en « *Das Militärprogramm der proletarischen Revolution* » (1916)⁷. Naar Lenin zijn socialisme en oorlog begrippen die zeer nauw met elkaar in correlatie staan⁸; zijn burgeroorlogen, nationale bevrijdingsoorlogen en door socialistische landen gevoerde oorlogen « rechtmatig » en is de oorlog een natuurlijk symptoom van de klassenstrijd en een fenomeen dat slechts zal verdwijnen wanneer de bourgeoisie zelf zal verdwenen zijn.

Het « rechtmatig » of « onrechtmatig » karakter van een oorlog valt, volgens Lenin, niet automatisch samen met de « verdedigings- », respectievelijk met de « aanvalsoorlog »; een verdedigingsoorlog kan onrechtmatig zijn, evenzeer als een aanvalsoorlog rechtmatig kan zijn : determinerend bij het bepalen van het karakter van een oorlog is de vaststelling welke klasse de oorlog voert en welke politiek door de gegeven oorlog wordt voorgezet⁹.

Na 1917 wordt Lenin ietwat gematigder in zijn formuleringen en duikt voor het eerst de idee van een zekere vreedzame coëxistentie tussen kapitalisme en socialisme op¹⁰.

⁷ Marx en Engels ontwikkelden geen « gesloten » oorlogstheorie; een dergelijke theorie zou niet gepast hebben in hun voorstelling van de « globale » wereldrevolutie. Zie : SCHROEDER, F.C., « Die Rechtmässigkeit des Krieges nach westlicher und sowjetischer Völkerrechtsauffassung », in : *Völkerrecht in Ost und West*, herausgegeben von MAURACH, R., en MEISSNER, B., Stuttgart, Berlin, Köln, Mainz (Kohlhammer Verlag), 1967, pp. 183-184.

⁸ Zie : LENIN, V.I., *Das Militärprogramm der proletarischen Revolution*, Ausgewählte Werke in zwei Bänden, Berlin (Ost), 1955, Bd I, p. 876 : « Die Sozialisten können nicht gegen jeden Krieg sein, ohne aufzuhören, Sozialisten zu sein. »

⁹ LENIN, V.I., *Die proletarische Revolution und der Renegat Kautsky*, Ausgewählte Werke in zwei Bänden, Berlin (Ost), 1955, Bd II, p. 465 :

« Der Charakter eines Krieges (ob es ein reaktionärer oder ein revolutionärer Krieg ist) hängt nicht davon ab, wer angegriffen hat und in wessen Land der « Feind » steht, sondern davon, welche Klasse den Krieg führt, welche Politik durch den gegebenen Krieg fortgesetzt wird. »

¹⁰ Zie : SCHROEDER, F.C., *op. cit.*, p. 187.

Naar aanleiding van het verschijnen van prof. Mc. Whinneys's artikel : « Le concept soviétique de « coexistence pacifique » et les rapports juridiques entre l'U.R.S.S. et les

Concluderend mag beweerd worden dat onder invloed van Lenin de rechtmatige oorlog wordt gedefinieerd in functie van de finaliteit van het marxisme-leninisme : rechtmatig is precies die oorlog die de mensheid dichterbij brengt tot het historisch eindstadium van het kommunisme¹¹.

Onder Stalin wordt het begrip « vreedzame coëxistentie » één der leidmotieven van de Sovjetrussische buitenlandse politiek : zo wordt het Briand-Kellogg Pact toegepast door het zgn. Ost-protokoll van 9 februari 1929 met een aantal Oosteuropese staten en treedt de Sovjet-Unie in 1934 zelfs toe tot de Volkenbond. De vreedzame coëxistentie als leidraad van het volkenrecht, werd officieel geconsakreerd door Wyschinski's referaat van 16 juli 1938 over het hoofddoel van de Sovjetrussische rechtswetenschap waarin de internationale vrede, samenwerking, solidariteit en kollektieve zekerheid geponereerd werden als de opperste betrachtingen van het volkenrecht¹².

De oorlogen gevoerd tegen Polen, Finland en de Baltische Staten betekenden echter een voorlopig eindpunt in de toepassing der vreedzame coëxistentie¹³.

De periode vanaf het einde van de tweede wereldoorlog tot de dood van Stalin (1953), kende geen al te bewogen ideologische veranderingen. Meer en meer wordt echter benadrukt dat de tegenstellingen tussen kapitalistische landen onderling, belangrijker zijn dan de tegenstellingen tussen kapitalistische en socialistische landen. Op het XIXe partijcongres (1952) propageerde Malenkov dan ook opnieuw het vreedzame samenleven der onderscheiden systemen¹⁴.

Het XXe partijcongres (1956) werd niet alleen gekarakteriseerd door de veroordeling van Stalin; de stellingen ontwikkeld door Chrusjtjef betreffende de oorlog betekenden noch min noch meer een radikale ommezwaai in de marxistische oorlogsleer. De klassiek leninistische stelling betreffende de onver-

Etats occidentaux » (*R.G.D.I.P.*, 1963, pp. 545-562) waarin beweerd werd dat de term « vreedzame coëxistentie » een concept was van Joegoslavische juristen gebruikt op het congres van de International Law Association (Dubrovnik, 1956) ontstond hieromtrent een polemiek met de toenmalig meest vooraanstaande Sovjetinternationalisten (KOROWIN, KOSHEWNIKOW, e.a.) die het concept wel degelijk aan Lenin toeschreven (*R.G.D.I.P.*, 1964, pp. 310 e.v.).

Zie : MC WHINNEY, E., « *Peaceful Coexistence* » and *Soviet-Western International Law*, Leyden (Sijthoff), 1964, pp. 127 e.v.

¹¹ Zie : SCHROEDER, F.C., *op. cit.*, p. 186.

¹² WYSCHINSKI, A.J., « Die Hauptaufgaben der Wissenschaft vom sozialistischen Sowjetrecht », in : *Sowjetische Beiträge zur Staats- und Rechtstheorie*, Berlin (Ost), 1953, pp. 85 e.v.

¹³ Deze oorlogen werden door het Sovjetvolkenrecht echter met juridische argumenten gerechtvaardigd. In het geval Polen betrof het een debellatio; in het geval Finland het niet vervullen van verdragsverplichtingen en in het geval der Baltische staten betrof het provokaties. Omtrent deze gegevens, zie : FIEDLER, H., *Der sowjetische Neutralitätsbegriff in Theorie und Praxis. Ein Beitrag zum Problem des Disengagement*, Köln, 1959, *passim*.

¹⁴ *Ost-Probleme*, 1952, pp. 1440 e.v.

mijdbaarheid van de oorlog wordt door Chruschtsjow verlaten. Weliswaar blijft de economische basis van de oorlog voortbestaan (deze is inherent aan het imperialisme); in de machtsverhoudingen hebben zich echter wijzigingen voorgedaan ten voordele van de vredelievende krachten^{15, 16}. Een gevolg van de visie van Chruschtsjow is dat meer dan ooit de vreedzame coëxistentie de leidraad van de buitenlandse politiek uitmaakt. Deze vreedzame coëxistentie schakelt echter de klassenstrijd niet uit¹⁷, maar is enkel de voortzetting ervan met vreedzame middelen, een bepaalde vorm van klassenstrijd¹⁸, zelfs de hoogste vorm ervan¹⁹.

Deze zeer radikaal anti-leninistische stellingen betreffende de oorlog, bleken op de duur onhoudbaar te worden²⁰. Op het XXIIe partijcongres (1961) duikt het begrip « rechtmatige » oorlog weer op. Hieronder worden begrepen : nationale bevrijdingsoorlogen en verdedigingsoorlogen (tegen een interventie of tegen de contra-revolutie). Bestreden dienen te worden : wereldoorlogen, « lokale » oorlogen (die eveneens een agressief of veroveringskarakter kunnen hebben) en oorlogen tussen staten²¹.

Deze stellingen van het Partijcongres van 1961²² lijken heden ten dage nog in de Sovietunie te vigeren. Alleen kan er aan toegevoegd worden dat door de zgn. Brezjnev-doctrine (de rechtmatigheid van een militaire interventie door de leden van het Pact van Warschau in een socialistisch land, wanneer het socialisme aldaar in gevaar schijnt te zijn²³) aan het Sovietoorsrecht een nieuwe bijkomende dimensie werd gegeven.

¹⁵ *Les principes du marxisme-léninisme*, p. 463. Deze ideologische ommezwaai van Chruschtsjow wordt voorgesteld als « un modèle de développement créateur du marxisme-léninisme ».

¹⁶ Het verlaten van de thesis betreffende de onvermijdbaarheid van de oorlog, heeft veel bijgedragen tot de Chinees-Sovietrussische breuk. Zie : SCHROEDER, F.C., *op. cit.*, pp. 191-193.

¹⁷ *Les principes du marxisme-léninisme*, p. 471.

¹⁸ IL'ICEV, L., « Die friedliche Koexistenz und der Kampf der zwei Ideologien, Probleme des Friedens und des Sozialismus », *Ost-Probleme*, 1960, pp. 194 e.v.

¹⁹ PONOMAREV, B., « Die friedliche Koexistenz ist eine Lebensnotwendigkeit », *Ost-Probleme*, 1960, pp. 619 e.v.

²⁰ SCHROEDER, F.C., *op. cit.*, p. 194, wijst vooral op de ideologische druk waaraan de Soviet-Unie blootstond vanwege China, alsook op de ontwikkeling van de Amerikaanse militaire doctrine over de begrensde oorlog.

²¹ *Les principes du marxisme-léninisme*, *op. cit.*, p. 461.

²² Voor het partijprogramma van de Sovietrussische KP van 1961 zie : *Ost-Probleme*, 1961, p. 628.

²³ Zie : ZORGBIBE, C., « La doctrine soviétique de la "souveraineté limitée" », *R.G.D.I.P.*, 1970, pp. 872-905.

HOOFDSTUK II

DE MARXISTISCH-LENINISTISCHE LEER OVER DE OORLOG

1. OORLOG EN REVOLUTIE

Zagen we hoger reeds dat het Sovietoorlogsrecht hoofdzakelijk zijn doctrinale basis vindt in enkele van Lenin's geschriften, toch dient erop gewezen dat Marx en vooral Engels²⁴, zonder daarom een gesloten oorlogstheorie op te bouwen²⁵, reeds de wisselwerking tussen oorlog en revolutie hadden benadrukt in die zin dat de oorlog door hen als een instrument der revolutie werd beschouwd en het pacifisme als verwerpelijk werd gepropageerd.

Deze algemene idee werd door Lenin verder ontwikkeld : de oorlog en de revolutie zijn twee begrippen die elkaar volledig dekken :

« Die Revolution ist ein Krieg. Von allen Kriegen, die die Weltgeschichte kennt, ist dies der einzige rechtmässige, gerechte, wirklich grosse Krieg²⁶. »

De tegenwoordige Sovietideologie kleeft deze visie heden ten dage nog slechts gedeeltelijk aan²⁷. Onder invloed van de vigerende « vreedzame coëxistentie » — tendens dekken de begrippen oorlog en revolutie elkaar niet meer automatisch. De toekomstige revolutionnaire overwinningen op het kapitalisme veronderstellen de oorlog niet meer als een *conditio sine qua non*. Weliswaar zijn wereldoorlogen zonder revolutie ondenkbaar; de revolutie daarentegen geeft niet noodzakelijk aanleiding tot oorlog. De oorlog is noch de bron, noch de absolute voorwaarde van de revolutie²⁸.

2. DE OORLOG

Het « *Deutsches Militärlexikon* » definieert de oorlog als :

« ... eine gesellschaftlich-historische Erscheinung, die auf einer bestimmten Stufe der gesellschaftlichen Entwicklung entstand. Er ist das Ergebnis der Entstehung des Privateigentums an Produktionsmitteln, der Klassen und des Staates. Der Krieg wurde zum Mittel der Stärkung des Staates der Ausbeuterklassen, der Eroberung fremder Länder, der Unterdrückung und Ausplünderung fremder Völker²⁹. »

Uit deze definitie blijkt dat :

1) naar het marxisme-leninisme de oorlog een fenomeen is, wortelend in een

²⁴ ENGELS, F., *Ausgewählte Militärische Schriften*, II Bände, Berlin (Ost), 1958 en 1964.

²⁵ Zie : voetnoot 7.

²⁶ LENIN, V.I., *Über Krieg, Armee und Militärwissenschaft*, II, 1 Halbband, Berlin (Ost), 1959, p. 73.

²⁷ STEINKAMM, A., *op. cit.*, pp. 301-302.

²⁸ Zie : *Les principes du marxisme-léninisme*, pp. 493-494 met verwijzing naar het Cubaans model als model van een geslaagde revolutie in vreedstijd.

²⁹ *Deutsches Militärlexikon*, herausgegeben von einem Kollektiv der Militärakademie der Nationalen Volksarmee « Friedrich Engels », Berlin (Ost), 1962, p. 222.

bepaalde sociale, economische en historische kontekst (privaatbezit der productiemiddelen, het ontstaan van klassen en staten) en een strijdmiddel tussen klassen en staten;

- 2) het marxistisch-leninistisch oorlogsconcept een politiek instrument is, in die zin dat de oorlog de voortzetting is van de politiek, met gewelddadige middelen ³⁰.

3. RECHTMATIGE EN ONRECHTMATIGE OORLOG

We vermelden hoger reeds dat — onder invloed van Lenin — het begrip « rechtmatige » oorlog in functie werd gezien van de finaliteit van het marxisme-leninisme : « rechtmatig » is inderdaad die oorlog die de mensheid dichter brengt tot het historisch eindstadium van het kommunisme. Ook de meer actuele Sovjetideologen toetsen nog steeds de rechtmatigheid of onrechtmatigheid van een oorlog aan dit criterium ³¹.

Globaal beschouwd worden door de Sovjetdoctrine tot de rechtmatige oorlogen gerekend ³² :

- a) Proletarische burgeroorlogen tegen de bourgeoisie.
- b) Verdedigingsoorlogen der socialistische landen tegen de imperialistische agressoren.
- c) Nationale bevrijdingsoorlogen van de koloniale volkeren en niet-onafhankelijke staten tegen het kolonialistisch systeem van het imperialisme.
- d) Bevrijdingsoorlogen van de volkeren der bourgeoisstaten, als slachtoffers van imperialistische veroveraars, in hun strijd voor de vrijwaring van de nationale soevereiniteit.

A contrario dienen onderhavige oorlogen als onrechtmatig beschouwd te worden :

- a) Contrarevolutionnaire oorlogen van de bourgeoisie gericht tegen de revolutionnaire proletarische beweging.
- b) Agressie gepleegd door imperialistische staten tegen socialistische staten.
- c) Imperialistische oorlogen in het kader van het kolonialisme.

³⁰ Deze visie op de oorlog als voortzetting van de politiek met gewelddadige middelen werd door Lenin aan von Clausewitz ontleend. Zie : STEINKAMM, A., *op. cit.*, p. 303, voetnoot 2.

Zie onder voetnoot 9 vermelde citaat : « ... welche Politik durch den gegebenen Krieg fortgesetzt wird ».

³¹ Zie : *Militär-Strategie*, Autorenkollektiv unter Leitung Marschalls SOKOLOWKI, russ. Moskau, 1963, 2de Auflage, deutsche Übersetzung von Meermann, Lomov, Hackenberg mit einer Einleitung von Nerlich, Köln, 1965, pp. 262 e.v. (Verder geciteerd als SOKOLOWKI).

Omtrent de rechtmatige en onrechtmatige oorlog : FADDEJEW, G.O., *Der Marxismus-Leninismus über gerechte und ungerechte Krieg*, Berlin, 1953.

³² STEINKAMM, A., *op. cit.*, pp. 305-306.

- d) Veroveringsoorlogen van imperialistische staten gericht tegen zwakke kapitalistische landen.
- e) Oorlogen tussen imperialistische staten om de herverdeling der koloniën en met de wereldhegemonie als inzet.

Een verder gevolg van het poneren van deze historische finaliteit als criterium van de rechtmatige oorlog is dat alle oorlogen door socialistische landen gevoerd rechtmatig zijn en alleen rechtmatig kunnen zijn ³⁸ en dat alleen imperialistische staten zich aan agressie kunnen bezondigen ³⁴.

4. DE STRIJDKRACHTEN

Naar het klassieke marxisme dient de staat (als ideologische bovenbouw der gemeenschap) beschouwd te worden als een machtsinstrument der heersende klasse en *a contrario* als een onderdrukkingsmiddel der onderworpen klassen. Het ligt zo voor de hand dat in deze optiek gezien de gewapende macht een zeer efficiënt instrument hiertoe is ³⁵.

Aldus beschouwen de actuele Sovietideologen hun strijdkrachten als het instrument bij uitstek voor de verwezenlijking van de dictatuur van het proletariaat ³⁶ en zelfs als het voornaamste staatsorgaan ³⁷.

De ganse problematiek rond het begrip « strijdkrachten » wortelt dus in de eerste plaats en hoofdzakelijk in het maatschappelijk bestel van een land; primordiaal is de vraag welke klasse over de strijdkrachten beschikken zal als instrument ter verwezenlijking van haar doeleinden.

Gezien de dualiteit van de actueel vigerende maatschappelijke systemen, dienen twee soorten strijdkrachten onderscheiden te worden : de strijdkrachten van socialistische en de strijdkrachten van imperialistische landen. De strijdkrachten van imperialistische landen zijn niets meer dan een werktuig in handen der bourgeoisie ter onderdrukking van de autochtone bevolking ³⁸; ze zijn de werktuigen der agressie ³⁹, en hebben tot taak de doorbraak van het socialisme te verhinderen. De strijdkrachten der socialistische landen vinden precies hun verantwoording in het bestaan van deze imperialistische strijdkrachten : ze dienen zich tegen deze imperialistische agressoren te verdedigen ⁴⁰. Uit het wezen en

³³ SOKOLOWIKI, *op. cit.*, p. 263.

³⁴ BELY u.a., *Krieg, Armee, Militärwissenschaft*, russ. Moskau 1961, deutsch Berlin (Ost), 1963, p. 97. (Verder geciteerd als BELY.)

³⁵ Over marxisme-leninisme en de strijdkrachten zie : HOFFMANN, H., *Die marxistisch-leninistische Lehre vom Krieg und von den Streitkräften*, 2. Aufl., Berlin (Ost), 1962.

³⁶ BELY, *op. cit.*, p. 253.

³⁷ SOKOLOWSKI, *op. cit.*, p. 299.

³⁸ SOKOLOWSKI, *op. cit.*, *ibidem*.

³⁹ SOKOLOWSKI, *op. cit.*, p. 300.

⁴⁰ SOKOLOWSKI, *op. cit.*, p. 305.

de natuur zelf der socialistische staten vloeit voort dat hun strijdkrachten tot doel hebben de vrijheid en onafhankelijkheid van hun eigen onderdanen te verdedigen in het bijzonder en in het algemeen de vrede, onafhankelijkheid en soevereiniteit van alle volkeren die strijden tegen de nationale en internationale onderdrukking⁴¹. Hieruit vloeit eens te meer voort dat alle oorlogen gevoerd door socialistische landen rechtmatig zijn en alleen rechtmatig kunnen zijn.

HOOFDSTUK III

SOCIALISTISCH VOLKEN- EN OORLOGSRECHT

Net zoals we reeds onderlijnden bij het begrip « staat », heeft ook het rechtsbegrip een duidelijk klassenkarakter⁴² : het recht is de geïnstitutionaliseerde wil der heersende klasse. Socialistisch Sovjetrecht is het geheel van normen :

« ... die durch den sozialistischen Sowjetstaat aufgestellt und sanktioniert wurden, die den Willen der Arbeiterklasse und aller Werktätigen der Sowjetunion ausdrücken und die Entwicklung der sozialistischen Ordnung und sozialistischen Verhältnisse sichern und festigen; ein neuer höherer Typ des Rechts⁴³. »

Deze duidelijk teleologische rechtsdefinitie heeft verstrekkende gevolgen : elke rechtsnorm dient steeds de socialistische orde en verhoudingen te verze-
keren en te vestigen. Ook voor het volkenrecht is deze definitie van een gewichtig belang : het volkenrecht dient steeds geïnterpreteerd te worden vanuit het standpunt van de arbeidende klasse⁴⁴, vanuit het marxistisch-leninistisch standpunt (als filosofie der arbeidende klasse) waarbij de theoriën betreffende het dialectisch en historisch materialisme centraal staan⁴⁵.

⁴¹ SOKOLOWSKI, *op. cit.*, *ibidem*.

⁴² Zie de befaamde rechtsdefinitie van WYSCHINSKY, A.J., « Fragen des Rechts und des Staates bei Marx », in : *Sowjetische Beiträge zur Staats- und Rechtstheorie*, Berlin (Ost), 1953, p. 76 :

« Das Recht ist die Gesamtheit der Verhaltensregeln, die den Willen der herrschenden Klasse ausdrücken und auf gesetzgeberischem Wege festgelegt sind, sowie der Gebräuche und Regeln des Gemeinschaftslebens, die von der Staatsgewalt sanktioniert sind. Die Anwendung dieser Regeln wird durch die Zwangsgewalt des Staates gewährleistet zwecks Sicherung, Festigung und Entwicklung der gesellschaftlichen Verhältnisse, die der herrschenden Klasse genehm und vorteilhaft sind. »

⁴³ STEINKAMM, A., *op. cit.*, p. 310.

⁴⁴ MEISSNER, B., *Sowjetunion und Völkerrecht*, p. 19 : aangezien de arbeidende klasse optreedt bij monde van haar avant-garde, de Kommunistische Partij, is het onmiddellijk duidelijk welk een voorname plaats aan de Partij toebedeeld is bij het rechtsschepping en rechtsinterpretatie.

⁴⁵ MEISSNER, B., *op. cit.*, p. 14.

HOOFDSTUK IV

HET POSITIEVE SOVIEToorlogsrecht

1. VERDRAGSREGELING

Het oorlogsrecht (als het geheel van wetten en gebruiken die het oorlogvoeren regelen) ontzegt aan oorlogvoerende partijen het onbegrensde recht om de vijand op gelijk welke manier te benadelen.

Dit algemeen beginsel, opgenomen in artikel 22 van het Landoorlogsreglement (gevoegd bij het Verdrag betreffende de wetten en gebruiken van de oorlog te land, Den Haag, 1907) vormt het sluitstuk, alsook het uitgangspunt van het ganse oorlogs- en humanitair recht en vormt de principiële basis van elke verdragsregeling op gebied van het oorlogs- en humanitair recht.

a) *De Conventies van Den Haag van 1899 en 1907.*

Lange tijd heeft men in het ongewisse verkeerd omtrent de exacte juridische waarde die de Soviet-Unie hechtte aan de Haagse Conventies en Declaraties van 1899 en 1907, aangezien de ratificatie van deze teksten geschiedde door het Tsarenregime^{46, 47}.

⁴⁶ Volgende Conventies en Declaraties, aangenomen in Den Haag (1899) werden door Rusland zonder reserves geratificeerd :

1. De Conventie voor de vreedzame beslechting van de internationale geschillen.
2. De Conventie betreffende de wetten en gebruiken van de oorlog te land.
3. De Conventie betreffende de aanpassing van de Conventie van Genève van 1864 aan de zeeoorlog.
4. De Declaratie betreffende het verbod voor het uitwerpen van ontplofbare projectielen uit ballons.
5. De Declaratie betreffende het verbod van het gebruik van giftgas.
6. De Declaratie betreffende het verbod van het gebruik van dum-dum kogels.

Volgende Conventies, aangenomen in Den Haag (1907), werden door Rusland zonder reserves geratificeerd :

1. De Conventie voor de vreedzame beslechting van de internationale geschillen.
2. De Conventie betreffende de beperking van het aanwenden van geweld voor het innen van contractuele schulden.
3. De Conventie betreffende de opening der vijandelijkheden.
4. De Conventie betreffende de rechten en verplichtingen der onzijdige mogendheden en personen ingeval van oorlog te land.
5. De Conventie betreffende de verandering van handelsvaartuigen in oorlogsschepen.
6. De Conventie betreffende het bombarderen door een scheepsmacht in tijd van oorlog.
7. De Conventie voor de toepassing op de zeeoorlog der beginselen van het Verdrag van Genève.
8. De Conventie nopens de rechten en verplichtingen der onzijdige mogendheden ingeval van zeeoorlog.

Volgende Conventies werden geratificeerd met reserves :

1. De Conventie betreffende de wetten en gebruiken van de oorlog te land.

Op navraag van de Nederlandse Regering antwoordde de Sovietregering in 1955 ⁴⁸ dat zij de door Rusland geratificeerde Verdragen en Declaraties van Den Haag van 1899 en 1907 erkent, voor zover deze niet in tegenspraak zijn met het U.N.O. Charter of gewijzigd of vervangen zijn door latere internationale verdragen, waarbij de Soviet-Unie partij is ⁴⁹.

b) *De Rode Kruisconventies van Genève van 1864, 1906 en 1929.*

Bij Decreet van de Raad van Volkscommissarissen van de Socialistische Federatieve Sovjetrepubliek van Rusland, houdende erkenning van alle internationale Rode Kruisverdragen ⁵⁰, werden alle tot oktober 1915 gesloten Rode Kruisverdragen en akkoorden, geratificeerd door het vroegere Regime, erkend.

Voor wat betreft de Rode Kruisverdragen van 1929 betreffende de behandeling van krijgsgevangenen en de verbetering van het lot der gewonden en zieken van legers te velde : op 25 augustus 1931 ratificeerde de U.S.S.R. alleenlijk het Verdrag betreffende de verbetering van het lot der gewonden en zieken van legers te velde.

2. De Conventie betreffende de rechtstoestand der vijandelijke handelsvaartuigen bij de aanvang der vijandelijkheden.

Volgende Conventies en Declaratie werden niet geratificeerd :

1. De Conventie betreffende het stellen van zelfwerkende onderzeese contactmijnen.
2. De Conventie betreffende zekere beperkingen voor de uitoefening van het buitrecht in de zeeoorlog.
3. De Conventie betreffende de vestiging van een Internationaal Prijschot.
4. De Declaratie nopens het verbod om projectielen en ontplofbare stoffen uit luchtballons te werpen.

Deze gegevens werden geput uit : *The Hague Conventions and Declarations of 1899 and 1907*. Edited by James Brown Scott, New York (Oxford University Press), 1915, pp. 96 e.v.

⁴⁷ Zie : MEISSNER, B., « Sowjetunion und Haager Landkriegsordnung », *Osteuropa-Recht*, 1955, pp. 96 e.v.

⁴⁸ Nota van het Sovietministerie van Buitenlandse Zaken (Nr. 67/1), gedateerd 7 maart 1955. Zie : MEISSNER, B., *loc. cit.*, p. 99.

⁴⁹ Zie : KOSHEWNIKOW, *op. cit.*, p. 257 :

« Das Prinzip der Einhaltung der internationalen Verträge bezieht die UdSSR nicht nur auf Vereinbarungen, die sie selbst geschlossen hat, sondern auch auf diejenigen internationalen Verpflichtungen des vorrevolutionären Russlands, die den Grundsätzen der Aussenpolitik des sozialistischen Staates nicht widersprechen. »

Belangrijk is wel dat uit dit citaat blijkt dat het volkenrecht wijkt voor de buitenlandse politiek.

⁵⁰ Gepubliceerd in de *Izvestia du Comité Central Exécutif Panrusse*, 4 juin 1918, n° 112.

Zie : *Recueil de textes relatifs à l'application de la Convention de Genève et à l'action des sociétés nationales dans les Etats parties à cette Convention*, Genève (au siège du Comité international de la Croix-Rouge), 1934, p. 768.

c) *De Rode Kruisconventies van Genève van 1949* ⁵¹.

Bij de ondertekening van de Slotakte der Diplomatieke Conferentie van Genève, 1949, werd door de delegatie van de U.S.S.R. een verklaring afgelegd waarin enkele reserves werden gemaakt ⁵². Ten eerste betreunde de Sovietdelegatie het feit, dat de door haar ingediende resolutie, veroordelende het gebruik van middelen tot massale uitroeiing van de bevolking, door de Conferentie verworpen was ⁵³. Ten tweede wees de Sovietdelegatie op de inopportuiniteit van Resolutie nr. 2 van de Diplomatieke Conferentie (dewelke aanbeveelt de vraag in studie te nemen of het wenselijk is, een internationaal organisme op te richten, dat in de plaats kan treden van de Beschermende Mogendheid), aangezien het vraagstuk van de Beschermende Mogendheden op bevredigende wijze geregeld is in de door de Conferentie opgestelde Verdragen.

Bij de ondertekening van het Verdrag betreffende de bescherming van burgers in oorlogstijd, drukte de Sovjetregering er haar spijt over uit dat dit Verdrag niet van toepassing is in niet door de vijand bezet gebied en aldus duidelijk tekort schiet op humanitair vlak ⁵⁴.

Deze verklaringen formuleren echter geen reserves, in de juridische betekenis van het woord, maar zijn te beschouwen als een kritiek op bepaalde facetten van de werkmethode van de Conferentie.

Reserves, in de strikt-juridische betekenis, werden wel door de Soviet-Unie geformuleerd bij de ondertekening van de onderscheiden Verdragen ⁵⁵, ⁵⁶ :

⁵¹ Internationale overeenkomst voor de verbetering van het lot der gewonden en zieken, zich bevindende bij de strijdkrachten te velde en bijlagen.

Internationale overeenkomst voor de verbetering van het lot der gewonden, zieken en schipbreukelingen van de strijdkrachten ter zee en bijlage.

Internationale overeenkomst betreffende de behandeling van krijgsgevangenen en bijlagen.

Internationale overeenkomst betreffende de bescherming van burgers in oorlogstijd en bijlagen.

⁵² De tekst van deze verklaring kan teruggevonden worden in het B.S. van 26 september 1952.

⁵³ Deze resolutie betreffende het onvoorwaardelijk verbod van atoomwapens en andere wapens tot massale uitroeiing van de bevolking, werd door de Diplomatieke Conferentie onontvankelijk verklaard als niet tot haar bevoegdheid behorende.

Zie : PILLOUD, C., « Les réserves aux Conventions de Genève de 1949 », *Revue internationale de la Croix-Rouge*, 1957, pp. 408-437; overdruk, Genève, 1957, p. 3; alsook DE LA PRADELLE, P., *La conférence diplomatique et les nouvelles Conventions de Genève du 12 août 1949*, Paris (Les éditions internationales), 1951, pp. 36 e.v.

⁵⁴ Alhoewel de betekenis van deze verklaring niet geheel duidelijk is, wordt er toch algemeen verondersteld dat de Sovjetregering de bescherming van de burgerbevolking tegen het gebruik van massale vernietigingswapens, op het oog had. Zie : PILLOUD, C., *loc. cit.*, p. 3.

⁵⁵ PILLOUD, C., *loc. cit.*, pp. 7 e.v. geeft een summier commentaar bij deze onderscheiden reserves.

⁵⁶ De teksten van deze reserves kunnen teruggevonden worden in het reeds geciteerde B.S. van 26 september 1952.

1) bij artikel 10 van het eerste, tweede en derde Verdrag en bij artikel 11 van het vierde Verdrag (betreffende het aanwijzen van een Beschermende Mogendheid) ⁵⁷;

2) bij artikel 12 van het derde Verdrag en bij artikel 45 van het vierde Verdrag (betreffende het overbrengen van krijgsgevangenen (respectievelijk beschermde personen) van de ene Mogendheid naar de andere) ⁵⁸;

3) bij artikel 85 van het derde Verdrag (betreffende het onder de bescherming van het Verdrag blijven, zelfs indien ze zijn veroordeeld, van krijgsgevangenen die werden vervolgd op grond van de wetten van de gevangenhoudende Mogendheid, voor handelingen, begaan vóór hun gevangenneming) ⁵⁹.

De vraag die hier rijst is te weten in hoeverre deze geformuleerde reserves afbreuk doen aan het beoogde opzet, het wezen en de integrale toepassing van de onderscheiden Conventies.

1) De reserve bij artikel 10 van het eerste, tweede en derde Verdrag en bij artikel 11 van het vierde Verdrag.

Deze reserves bevatten in werkelijkheid slechts een officieel commentaar bij het artikel; zij trekken de aandacht van de onzijdige Staten en de humanitaire organisaties op hun verantwoordelijkheid; zij laten toe te vermijden dat een gevangenhoudende Mogendheid, een staat aanwijst als beschermende Mogendheid, die slechts in schijn neutraal is, en aldus echt neutrale Staten zou verhinderen daadwerkelijk op te treden ⁶⁰.

⁵⁷ Deze reserve luidt als volgt :

« De Unie van Socialistische Soviet-Republieken zal de verzoeken van de gevangenhoudende Mogendheid aan een onzijdige Staat of een humanitaire organisatie om zich te belasten met de functies welke door beschermende Mogendheden worden uitgeoefend, niet als geldend erkennen, tenzij toestemming is verleend door de Regering van het land waarvan de beschermde personen (respectievelijk krijgsgevangenen) onderdanen zijn. »

⁵⁸ Deze reserve luidt als volgt :

« De Unie van Socialistische Soviet-Republieken zal als niet-geldend beschouwen, dat de gevangenhoudende Mogendheid die krijgsgevangenen (respectievelijk beschermde personen) aan een andere Mogendheid heeft overgedragen, ontheven wordt van de verantwoordelijkheid voor de toepassing van het Verdrag ten opzichte van deze krijgsgevangenen (respectievelijk beschermde personen) gedurende de tijd, dat zij zijn toevertrouwd aan de Mogendheid, die zich bereid heeft verklaard hen op te nemen. »

⁵⁹ Deze reserve luidt als volgt :

« De Unie van Socialistische Soviet-Republieken acht zich niet gebonden door de uit artikel 85 voortvloeiende verplichting om de toepassing van het Verdrag uit te breiden tot krijgsgevangenen die op grond van de wetten van de gevangenhoudende Mogendheid in overeenstemming met de beginselen van het proces van Nuremberg zijn veroordeeld wegens oorlogsmisdrijven of misdrijven tegen de menselijkheid, aangezien de wegens deze misdrijven veroordeelde personen onderworpen moeten worden aan de behandeling welke in het betrokken land is voorgeschreven voor personen die hun straf ondergaan. »

⁶⁰ PILLOUD, C., *loc. cit.*, pp. 9-10.

2) De reserve bij artikel 12 van het derde Verdrag en bij artikel 45 van het vierde Verdrag.

Deze reserves houden een unilateraal standpunt in, hetwelk de Sovjet-Unie in een concreet geval zal innemen en beperken noch wijzigen feitelijk haar verdragsverplichtingen ⁶¹.

3) De reserve bij artikel 85 van het derde Verdrag.

Deze reserve vertoont een primordiaal belang, daar een strikte toepassing ervan de ganse werking van het Verdrag betreffende de behandeling van krijgsgevangenen kan ontkrachten. Immers een vage en algemene formulering als « in overeenstemming met de beginselen van het proces van Nuremberg zijn veroordeeld wegens oorlogsmisdrijven of misdrijven tegen de menselijkheid... » zou het eventueel mogelijk maken op grond van een algemene aanklacht een ganse categorie krijgsgevangenen te veroordelen en hen aldus te onttrekken aan het statuut en de behandeling, gegarandeerd door het Verdrag.

In een nota van het Sovjetministerie van Buitenlandse Zaken (26 mei 1955) werd aan deze reserve een officiële interpretatie gegeven ⁶² : aan de krijgsgevangenen die overeenkomstig de wetten van de Sovjet-Unis, veroordeeld zijn geworden wegens oorlogsmisdrijven of misdrijven tegen de mensheid, wordt de bescherming van het Verdrag ontzegd, eenmaal het vonnis executoir is geworden; de krijgsgevangenen die veroordeeld zijn tot vrijheidsberovende straffen, verkrijgen opnieuw de bescherming van het Verdrag eenmaal hun straf uitgezeten.

Concluderend mag omtrent het geheel van deze reserves met Pilloud ⁶³ beweerd worden dat enkele reserves (o.a. de reserve bij artikel 85 van het derde Verdrag) weliswaar belangrijk zijn, zonder nochtans van werkelijk essentiële aard te zijn of onverenigbaar te zijn met het doel en het voorwerp der Verdragen ⁶⁴. Op 17 april 1954 werden de vier Geneefse Verdragen door het Praesidium van de Opperste Sovjet geratificeerd.

Het probleem echter, in hoeverre de Sovjet-Unie zich gebonden acht door de door haar geratificeerde verdragen, werpt zich hier onmiddellijk op.

Een bepaalde doctrine wijst op de eindeloze reeks verdragsschendingen, waar-

⁶¹ PILLOUD, C., *loc. cit.*, p. 17.

⁶² PILLOUD, C., *loc. cit.*, p. 22 geeft de franse vertaling van deze nota.

⁶³ PILLOUD, C., *loc. cit.*, p. 29.

⁶⁴ Zie : STEINKAMM, A., *op. cit.*, p. 324 :

« Mit Recht ist jedoch auch darauf hingewiesen worden, dass der Text der Vorbehalte zwar von kommunistischer Seite tatsächlich den Vorwand zu Willkürmassnahmen geboten hat und auch in Zukunft bieten könnte, dass die Vorbehalte in rechtlicher Hinsicht aber weniger erheblich sind, als es zunächst erscheinen mag. Freilich setzt diese Ansicht eine korrekte juristische Auslegung der Vorbehalte voraus. Ob man diese von der ideologisch beeinflussten sozialistischen Völkerrechtslehre allerdings erwarten darf, ist zumindest fraglich. »

aan de Sovjet-Unie zich in de loop van haar geschiedenis zou schuldig gemaakt hebben⁶⁵. Het Sovjetvolkenrecht erkent het *pacta sunt servanda*-principe als zijnde van absolute gelding⁶⁶ en verwerpt tevens de « *clausula rebus sic stantibus* »⁶⁷. Wanneer Steinkamm dan ook een formulering gebruikt als « die Vertragstreue der Sowjetunion zumindest als « relativ » zu betrachten ist » komt ons dit — op zijn zachtst uitgedrukt — als niet geheel objectief voor⁶⁸.

2. DE COMBATTANTEN

In het licht van de voorgaande uiteenzetting omtrent de ideologische grondslagen, de marxistisch-leninistische leer over de oorlog, het socialistisch volkenrechtsbegrip en de verdragsregeling, kan uiteindelijk overgegaan worden tot een overzicht van de houding *in concreto* van het Sovjetoorlogsrecht ten overstaan der combattanten.

a) *Rechtmatige en onrechtmatige combattanten.*

Tot de categorie der combattanten rekent het Sovjetoorlogsrecht de personen die deel uitmaken der strijdkrachten en gedurende de oorlog krijgsv verrichtingen tegen de vijand uitvoeren; niet-combattanten zijn zij die wel deel uitmaken van de strijdkrachten, maar niet rechtstreeks aan de krijgsv verrichtingen deelnemen⁶⁹.

Het Sovjetoorlogsrecht vertoont echter deze speciale karaktertrek dat het de

⁶⁵ STEINKAMM, A., *op. cit.*, p. 325.

⁶⁶ KOSHEWNIKOW, *op. cit.*, p. 256 :

« Die völkerrechtlichen Verträge müssen eingehalten werden — *pacta sunt servanda*. Dieses allerwichtigste Prinzip des Völkerrechts bringt das Rechtsbewusstsein der gesamten fortschrittlichen Menschheit zum Ausdruck und beruht auf einer Jahrhunderte alten Tradition. »

Een uitzondering op de algemene gelding van de *pacta sunt servanda*-regel, vormen o.a. de zgn. « unequal » treaties. Zie hieromtrent : MC WHINNEY, E., *op. cit.*, pp. 65-66, alsook : GRZYBOWSKI, K., *Soviet Public International Law. Doctrines and Diplomatic Practice*, Leyden (Sijthoff), 1970, pp. 41-42 en pp. 445-448.

⁶⁷ MC WHINNEY, E., *op. cit.*, pp. 65-66 alsook pp. 70-71.

GRZYBOWSKI, K., *op. cit.*, p. 441 wijst erop dat de Sovjet-Unie ongaarne gebruik maakt van de *rebus sic stantibus* clause om verdragen op te zeggen, daar het aanwenden van deze clause als juridische argumentatie zwak is.

Zie ook : BRACHT, H.W., « Die Clausula *rebus sic stantibus* in der sowjetischen Völkerrechtslehre », *Internationales Recht und Diplomatie*, 1961, pp. 191 e.v.

⁶⁸ STEINKAMM, A., *op. cit.*, p. 330. Een analoge uitspraak op p. 332 :

« Die Rechtsauffassung zum Partisanenproblem ist darüber hinaus ein Musterbeispiel dafür, was man von der Vertragstreue der Kommunisten zu erwarten hat, wenn es um die Anwendung kriegsrechtlicher Normen geht. »

⁶⁹ KOSHEWNIKOW, *op. cit.*, p. 437.

begrippen « eigen burgerbevolking » en « strijdkrachten » ineen laat vloeien ⁷⁰. Burgers die deelnemen aan de krijgsverrichtingen (zoals bv. in het kader van een levée en masse) worden met combattanten gelijkgesteld ⁷¹. Zowel combattanten als niet-combattanten hebben echter het recht, in geval van gevangenneming door de vijand, als krijgsgevangenen behandeld te worden ⁷². Aangezien alleen rechtmatige combattanten kunnen bogen op de rechten van krijgsgévangenen, blijkt dat in het Sovietoorlogsrecht alle combattanten ook rechtmatige combattanten zijn : er wordt dus geen onderscheid meer gemaakt tussen legitieme en niet-legitieme combattanten. Het begrip « onrechtmatige combattant » vindt geen plaats in het Sovietoorlogsrecht ⁷³. Ieder lid, zowel van de geregelde als van de ongeregelde strijdkrachten, is een rechtmatig combattant : hij is immers betrokken bij het voeren van een (uiteraard) rechtmatige oorlog.

b) *Partisanen.*

Partisanen zijn rechtmatige combattanten, die in een door de agressor bezet gebied een rechtmatige oorlog voeren ⁷⁴. Aangezien er reeds herhaaldelijk op gewezen werd dat alleen kapitalistische landen een agressieoorlog kunnen voeren en alle oorlogen gevoerd door socialistische landen uiteraard rechtmatige oorlogen zijn, volgt hieruit onmiddellijk dat alleen socialistische landen (en hun verbonden) partisanen kunnen aanwenden; agressoren kunnen, juridisch gezien, geen gebruik maken van partisanen als rechtmatige combattanten ^{75, 76}.

In hoeverre echter moeten partisanen voldoen aan de juridische criteria

⁷⁰ STEINKAMM, A., *op. cit.*, p. 331 wijst terecht op de invloed desbetreffend van de marxistisch-leninistische leer betreffende « het ganse volk als gewapende macht ». Dit toont eens te meer aan hoe sterk het Sovietrecht verankerd zit in de ideologie.

⁷¹ KOSHEWNIKOW, *op. cit.*, p. 437.

⁷² *Ibidem.*

⁷³ STEINKAMM, A., *op. cit.*, p. 332 en p. 339.

⁷⁴ KOSHEWNIKOW, *op. cit.*, p. 437.

⁷⁵ Zie : TRAININ, I.P., « Questions of Guerilla Warfare in the Law of War », *A.J.I.L.*, 40, 1946, pp. 561-562.

KOROWIN, E.A., gaat nog een stap verder : partisanen, in dienst van agressoren, kunnen niet als dusdanig beschouwd worden, zelfs al voldoen ze aan de noodzakelijke juridische criteria daartoe : (a) onder bevel staan van een persoon die verantwoordelijk is voor zijn ondergeschikten, b) een vast en op enige afstand herkenbaar onderscheidingsteken te hebben, c) de wapens openlijk te dragen, d) zich in hun handelingen te gedragen naar de wetten en gebruiken van de oorlog. Zie : KOROWIN, E.A., « The Second World War and International Law », *A.J.I.L.*, 40, 1946, p. 753.

⁷⁶ Zie omtrent enkele aspecten van de problematiek rond de guerillaoorlogsvoering de mening van N. USHAKOV (Institute of State and Law of the USSR), geuit tijdens de Conference on Contemporary Problems of the Law of Armed Conflicts (Genève, 15-20 september 1969) en verschenen in het *Report of the Conference on Contemporary Problems of the Law of Armed Conflicts*, New York (Carnegie Endowment for International Peace), 1971, p. 83 en pp. 86-87.

desbetreffend om te worden beschouwd als « rechtmatige combattanten »⁷⁷ ? Koshewnikow verwerpt in ieder geval het dragen van een vast en van op enige afstand zichtbaar kenteken en het openlijk dragen der wapens⁷⁸, hierin gevolgd door Trainin⁷⁹, die eveneens argumenteert dat partizanen niet noodzakelijk onder bevel dienen te staan van een persoon die voor hen verantwoordelijk is; partizanen zullen zich echter wel in hun handelingen gedragen naar de wetten en gebruiken van de oorlog. In hoeverre hebben deze theoriën heden ten dage nog gelding⁸⁰ ? Het volstaat erop te wijzen :

« ... da die ideologischen Grundlagen, insbesondere die marxistisch-leninistische Lehre von den Streitkräften, unverändert geblieben sind, hat diese Aussage auch für die Gegenwart und Zukunft Bedeutung⁸¹. »

BESLUIT

Het Sovietoorlogsrecht, dat zich hoofdzakelijk karakteriseert door zijn doctrinaal-ideologische gebondenheid, vertoont hierdoor een zeer ongenueanceerd karakter.

Centraal staat de theorie van de rechtmatige oorlog, waarvan de socialistische strijdkrachten het absolute monopolie hebben. Deze strijdkrachten, waarvan de strijdende burgerbevolking integraal deel uitmaakt, bestaan slechts uit één soort combattanten, nl. de rechtmatige.

Een dergelijke visie op het oorlogsrecht, die diametraal tegengesteld is aan het traditionele (westerse) oorlogsrecht, moet onherroepelijk tot zeer ernstige spanningen aanleiding geven wanneer in een concreet geval de strijdkrachten, op wie de onderscheiden systemen van toepassing zijn, met elkaar in botsing komen.

In hoeverre kunnen beide visies met elkaar verzoend worden of in ieder geval nader tot elkaar gebracht worden ?

Het is in ieder geval hoogst onrealistisch te veronderstellen dat in de huidige kontekst het Sovietoorlogsrecht van de begrippen « rechtmatige oorlog » en

⁷⁷ Deze juridische criteria zijn vervat in artikel 1 van het Landoorlogsreglement (gevoegd bij het Verdrag betreffende de wetten en gebruiken van de oorlog te land, Den Haag, 1907), in artikel 4 van het derde Verdrag van Genève, in artikel 13 van het eerste en tweede Verdrag en werden opgesomd onder voetnoot 75.

⁷⁸ KOSHEWNIKOW, *op. cit.*, p. 438. Een dergelijke maatregel zou de partizanen in een minderwaardige positie plaatsen t.o.v. de leden van de geregelde strijdkrachten.

⁷⁹ TRAININ, I.P., *loc. cit.*, pp. 555 e.v.

⁸⁰ Het artikel van TRAININ verscheen in 1946 en is min of meer een apologie van de Sovjetpartizanen in hun strijd tegen de Duitse agressor gedurende de tweede wereldoorlog.

⁸¹ STEINKAMM, A., *op. cit.*, p. 337, voetnoot 6.

« rechtmatige combattant » eenzijdig afstand zou doen; een dergelijke ideologische ommezwaai is immers niet haalbaar ⁸².

Veel meer dient de concrete oplossing gezocht te worden in een herziening en aanpassing van de Conventies van Den Haag en Genève. Een fundamentele verandering heeft zich immers voorgedaan in de wijze van oorlogvoeren. De Conventies van Den Haag en Genève zijn dan ook niet langer het begrenzingskader waarin de totale, gemechaniseerde oorlog, als botsing van ideologiën kan opgevangen worden, evenmin als meer moderne vormen van oorlogsvoering zoals bv. de guerrilla ⁸³.

Terwijl het Sovietoorlogsrecht de begrippen rechtmatige oorlog en rechtmatige combattant monopoliseert, de combattanten der imperialistische strijdkrachten bovendien *a priori* als oorlogsmisdadigers beschouwt, toch heeft de Sovjet-Unie de voornaamste Verdragen op gebied van oorlogs- en humanitair recht geratificeerd. Deze controverse wijst erop dat de Sovjet-Unie zich, ondanks al haar ideologische stugheid, in de praktijk, niet buiten de georganiseerde statengemeenschap wenst te plaatsen.

Voor deze houding zijn enkele plausibele verklaringen : zowel de theorie van de vreedzame coëxistentie als het rekening houden met de internationale publieke opinie ⁸⁴.

Welke in de praktijk de uiteindelijke houding is van de Sovietcombattant ten overstaan van de wetten en gebruiken van de oorlog, wordt voortreffelijk samengevat door Trainin wanneer hij erop wijst dat het zich gedragen naar de wetten en gebruiken van de oorlog vanzelfsprekend is voor al wie zijn vrijheid, onafhankelijkheid en eer verdedigt ⁸⁵.

⁸² Er weze herinnerd aan de moeilijkheden van Chruschtsjov in de periode tussen het XXste en het XXIIste Partijcongres wegens het verlaten van de leinistische stelling betreffende de onvermijdbaarheid van de oorlog.

⁸³ Zie bv. de mening van prof. SALMON hieromtrent geuit ter gelegenheid van de Conference on Contemporary Problems of the Law of Armed Conflicts (Genève, 15-20 september 1969). *Report of the Conference on Contemporary Problems of the Law of Armed Conflicts*, New York (Carnegie Endowment for International Peace), 1971, pp. 80 e.v.

⁸⁴ Naar analogie kan hier gewezen worden op de houding van Noord-Vietnam ten overstaan van de gevangen genomen Amerikaanse piloten. Terwijl deze officieel als oorlogsmisdadigers gebrandmerkt worden, worden ze in de praktijk niet als dusdanig behandeld.

⁸⁵ TRAININ, I.P., *loc. cit.*, p. 560.